

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาความคาดหวังในบทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาสังคม ตามทัศนะของนิสิต นักศึกษา ในจังหวัดพิษณุโลก ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำเสนอแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องประกอบไปด้วย

1. ทฤษฎีความคาดหวัง
2. ความหมายแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับบทบาท
3. บทบาทพระสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์
4. พระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ทฤษฎีความคาดหวัง

ทฤษฎีความคาดหวัง (Vroom's Expectancy Theory) อธิบายถึงแรงจูงใจว่าเป็นความคาดหวังของบุคคลที่มีต่อความสามารถในการทำงานของตน และผลลัพธ์ที่ตนจะได้รับจากการทำงานนั้น วรูม (Vroom อ้างถึงใน มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. 2536, หน้า 150-155) เชื่อว่าพฤติกรรมของคนเป็นผลมาจากการตัดสินใจเลือก (Conscious choice) ระหว่างทางเลือกต่าง ๆ และการเลือกหรือพฤติกรรมเหล่านั้นจะเป็นระบบที่มีความสัมพันธ์กับกระบวนการทางจิต อันแก่ การรับรู้, ความเชื่อและเจตคติเป็นประสงค์ของการเลือกก็เพื่อเพิ่มความสุข ความเพลิดเพลินและลดความทุกข์ความเจ็บปวด

ทฤษฎีความคาดหวังพยายามค้นหาคำตอบของคำถามที่ว่า เมื่อไรและภายใต้สภาพการเช่นไรที่คนจะใช้พลังและพยายามสูงสุดในการช่วยให้งานขององค์การบรรลุเป้าประสงค์ ซึ่งวรูม เสนอว่าผู้บริหารควรต้องรู้ถึงประเด็น 3 ประการ คือ

1. เชื่อว่า การทำงานอย่างจริงจัง (Working Hard) จะสามารถทำให้การปฏิบัติงานในระดับที่ต่าง ๆ กันประสบความสำเร็จ
2. เชื่อว่า ผลลัพธ์หรือรางวัลที่ได้จากการทำงานที่แตกต่างกันเป็นผลมาจากการประสบความสำเร็จในระดับที่แตกต่างกันในการปฏิบัติงาน
3. ค่านิยมของแต่ละคนมีผลลัพธ์จากงาน

วรูม (Vroom) อธิบายว่า แรงจูงใจคือ ผลของความสำคัญขององค์ประกอบ 3 ประการ คือ

1. ความชื่นชอบต่อผลลัพธ์หรือรางวัล เรียกว่า คุณค่า
2. การคาดการณ์ความเป็นไปได้ว่าความพยายามจะมีผลต่อความสำเร็จ

ในการปฏิบัติงาน เรียกว่า ความคาดหวัง

3. การคาดการณ์ว่าการปฏิบัติงานจะมีผลต่อการได้รับผลลัพธ์หรือรางวัล เรียกว่า การเชื่อมโยง

คุณค่า (Value) หมายถึง ระดับความชื่นชอบที่บุคคลมีผลลัพธ์ที่จะได้รับในอนาคต เช่น คนทำงานเพราะต้องการเลื่อนตำแหน่ง การได้เลื่อนตำแหน่งจะมีคุณค่าสูงสำหรับคนๆ นั้น คุณค่าที่บุคคลให้กับผลลัพธ์หรือรางวัลที่ได้รับจะมีลักษณะเฉพาะตามประสบการณ์และอาจเปลี่ยนแปลงไปตามระยะเวลา อายุ การศึกษา และชนิดของงาน คนงานที่มีอายุน้อยจะทำให้ความสนใจต่อการวางแผนเกษียณอายุน้อยกว่าคนงานที่มีอายุมาก แต่ต้องการก้าวหน้าในงานมากกว่าคนงานที่มีอายุมาก นอกจากนี้สภาวะเงื่อนไขทางเศรษฐกิจก็มีส่วนทำให้คนเปลี่ยนระดับความชื่นชอบหรือให้คุณค่าต่อผลลัพธ์ต่างกันด้วย คุณค่าของผลลัพธ์จะมีทั้งในทางบวก(Positive) และทางลบ (Negative)

ความคาดหวัง (Expectancy) หมายถึง ระดับความแน่ใจหรือความเป็นไปได้ที่เมื่อได้ใช้ความพยายามในการทำงานแล้วจะเกิดความสำเร็จ ความคาดหวังเป็นเชื่อมโยงระหว่างความพยายามและการกระทำ (Performance) โดยมีค่าระหว่าง 0 ถึง 1 คือ ถ้าคนเห็นว่าเป็นไปไม่ได้ที่ความพยายามจะนำสู่ความสำเร็จ ความคาดหวังจะเท่ากับ 0 แต่ถ้าเขาเชื่อมั่นว่างานนั้นจะประสบความสำเร็จ ความคาดหวังจะเท่ากับ 1 เช่น ถ้าครูรู้สึกว่ามีความเป็นไปได้สูงในการปรับปรุงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน โดยให้นักเรียนใช้ความพยายามของตนเองเพิ่มขึ้นแสดงว่าครูมีระดับความคาดหวังสูง

ทฤษฎีความคาดหวัง แสดงให้เห็นว่าการที่คนเราจะทำงานให้ประสบผลสำเร็จนั้นต้องประกอบไปด้วยแรงจูงใจเป็นสิ่งสำคัญ เพราะความพยายามเกิดจากมีสิ่งของรางวัลหรือตำแหน่งตอบแทน เป็นสิ่งที่ทุกคนคาดหวังว่าจะนำไปสู่การทำงานได้เต็มความสามารถตามโอกาสและบทบาทที่แต่ละคนจะได้รับ (ประยูร ทองม่วง, 2543. หน้า 13)

เพราะฉะนั้น ทฤษฎีความคาดหวัง คือ ความคาดหวังของบุคคลที่มีต่อความสามารถในการทำงานของตน และผู้อื่น ความคาดหวังสามารถใช้เป็นพลังและความพยายามสูงสุดในการช่วยให้งานขององค์กรบรรลุตามเป้าประสงค์ สามารถทำให้การปฏิบัติงานในระดับที่ต่างๆ

กันประสบความสำเร็จ ผลลัพธ์ของความสำเร็จ ทำให้เกิดคุณค่าของแต่ละบุคคล คุณค่าที่บุคคลได้รับอาจเปลี่ยนแปลงไปตามระยะเวลา อายุ การศึกษา และชนิดของงาน ความคาดหวังเป็นสิ่งเชื่อมโยงระหว่างความพยายามและการกระทำ คนเราจะทำงานประสบผลสำเร็จเพราะความพยายามเกิดจากความคาดหวัง ความคาดหวังนำไปสู่การทำงานได้เต็มความสามารถตามโอกาสและบทบาทที่แต่ละคนได้รับ

จากที่กล่าวข้างต้นพอจะสรุปได้ว่า ความคาดหวัง หมายถึง แรงจูงใจของบุคคลที่มีต่อความสามารถในการทำงาน อาจเปลี่ยนแปลงไปตามระยะเวลา อายุ การศึกษา และชนิดของงาน ความคาดหวังสามารถใช้เป็นพลังช่วยให้งานขององค์การบรรลุเป้าประสงค์

2. ความหมายแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับบทบาท

2.1 ความหมายบทบาท

คำว่า “บทบาท” ในพจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ พุทธศักราช 2530 (คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2530. หน้า 292) อธิบายว่า “บทบาท (บทบาท) การทำท่าในบทแสดง การร่าตามบท การทำตามหน้าที่ ที่กำหนดไว้

นักวิชาการหลายคนได้ให้ความหมายของบทบาทไว้ในลักษณะต่างๆ กัน เช่น พระมหาปัญญา สุขสงค์ (2543. หน้า 21) ได้สรุปไว้ในงานวิจัยว่า บทบาท หมายถึง การแสดงออกหรือพฤติกรรม หรือการปฏิสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับตำแหน่งหน้าที่นั้น ๆ ของบุคคลในกลุ่มสังคม หรือการปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของบุคคลตามสภาพ

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2543. หน้า 131) กล่าวว่า บทบาท หมายถึง ส่วนหนึ่งที่เป็นพลวัตของสถานภาพ บุคคลจะได้รับมอบหมายให้ดำรงสถานภาพ โดยมีความสัมพันธ์กับสถานภาพอื่น เมื่อเขาใช้สิทธิและทำหน้าที่อันเป็นส่วนต่างๆ ของสถานภาพก็แปลว่าเขาแสดงบทบาท

สนธยา พลศรี (2545. หน้า 125) กล่าวว่า บทบาท หมายถึง หน้าที่ของบุคคลตามสถานภาพหรือตำแหน่งฐานะที่ตนดำรงอยู่ บทบาทจึงเป็นกลไกอย่างหนึ่งของสังคมที่ทำให้คนที่อยู่ร่วมกันสามารถสร้างระบบความสัมพันธ์ต่อกันได้อย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย บุคคลจะมีสถานภาพและบทบาทหลายสถานภาพและแตกต่างกันออกไป เช่น เป็นพ่อ แม่ ลูก ครูอาจารย์ ทหาร ตำรวจ แพทย์ นักเรียน นักศึกษา นิสิต เป็นต้น

สุพัตรา สุภาพ (2545. หน้า 30) กล่าวว่า บทบาท คือ การปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของสถานภาพ (ตำแหน่ง) เช่น มีตำแหน่งเป็นพ่อ บทบาทคือ ต้องเลี้ยงลูก เป็นครู บทบาทคือสั่งสอนอบรมนักเรียนให้ดี เป็นคนใช้ บทบาทคือ ปฏิบัติตามหมอสั่ง

พระมหาถนอมศักดิ์ สุภิกภักดิ์ (2546. หน้า 13) กล่าวว่า บทบาท หมายถึง พฤติกรรมหรือการปฏิสัมพันธ์ที่แสดงออกมา มีความเกี่ยวข้องกับตำแหน่งหน้าที่นั้นๆ ของบุคคลในกลุ่มสังคมหรือเป็นการปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของบุคคลตามสถานภาพที่ถูกคาดหวังจากสังคม ซึ่งแต่ละบุคคลอาจจะมีบทบาทหลายบทบาทได้

จากความหมายของบทบาทที่นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ พอจะสรุปความได้ว่า บทบาท หมายถึง การแสดงออกหรือพฤติกรรมที่ปฏิบัติตามหน้าที่โดยมีความสัมพันธ์การกระทำระหว่างกันทางสังคม บทบาทจึงเป็นกลไกอย่างหนึ่งของสังคมที่ทำให้คนที่อยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย บุคคลจะมีบทบาทหลายสถานภาพ และแตกต่างกันออกไป แม้แต่บุคคลเดียวกัน จึงมีหลายบทบาทในเวลาเดียวกัน

2.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท

ทฤษฎีบทบาทเป็นทฤษฎีย่อยในทฤษฎีการกระทำระหว่างกันด้วยสัญลักษณ์ (Symbolic interaction Theory) โดยกล่าวถึงลักษณะของสังคมมนุษย์และลักษณะของปัจเจกบุคคลแล้วชี้ให้เห็นว่า ตัวเชื่อมระหว่างมนุษย์กับสังคมนั้นก็คือบทบาท สังคมมนุษย์ คือ โรงละครมนุษย์แต่ละคนคือตัวแสดงที่มีบทบาทชัดเจนสำหรับแสดง มีบทละครเป็นตัวกำกับ มนุษย์แต่ละคนมีตำแหน่งต่างๆ ชัดเจนที่จะต้องดำรง มีบรรทัดฐานสังคมควบคุมพฤติกรรม ตัวละครต้องเชื่อฟังผู้กำกับ มนุษย์ทุกคนก็เชื่อฟังผู้มีอำนาจในสังคม ตัวละครแสดงเรื่องราวกับเพื่อนนักแสดง มนุษย์ทุกคนก็ปรับตัวให้เข้ากับผู้ชม ต้องสวมบทบาทผู้ชมประเภทต่างๆ และประการสุดท้ายต้องอาศัยความรู้ความชำนาญของตนช่วยในการแสดงอาศัยศักยภาพของตนและทักษะในการแสดงบทบาทเข้าช่วย เป็นสไตล์ของตนในการติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2543. หน้า 133-134)

ทฤษฎีบทบาทเป็นความสัมพันธ์ระหว่างสังคมกับปัจเจกบุคคลสังคมเป็นเครือข่ายของสถานภาพและความคาดหวัง ส่วนปัจเจกบุคคลผู้ครองสถานภาพและแสดงบทบาทตามสถานภาพที่ครอบครอง จะมีลักษณะที่สำคัญ 2 อย่าง (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2543. หน้า 173)

1. ลักษณะเกี่ยวกับตน (Self-related characteristics) ได้แก่ลักษณะต่างๆ ของบุคคล ตามที่เขาคิดว่าเป็นหรือมีลักษณะเช่นนั้น (Self-conception) ลักษณะนี้จะมีผลต่อการประพฤติ ตามสถานภาพที่เขาดำรง และจะเป็นฐานในการเลือกความคาดหวังประเภทต่างๆ มาเป็นแนวในการประพฤติตามสถานภาพ

2. ความสามารถและทักษะในการแสดงบทบาท (Role playing skills and capacities) ความสามารถเป็นสิ่งที่ติดตัวมาแต่กำเนิดของแต่ละบุคคล ส่วนทักษะเป็นสิ่งที่เรียนรู้ภายหลัง แต่ทั้งสองสิ่งก็เกี่ยวสัมพันธ์กัน หากไม่มีความสามารถเป็นทุนทักษะก็ไม่อาจเกิดได้ด้วยทักษะและความสามารถในการแสดงนี้เองทำให้บุคคลแสดงบทบาทได้

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ตัวเชื่อมระหว่างมนุษย์กับสังคมนั้นก็คือบทบาท มนุษย์แต่ละคนมี ตำแหน่งต่างๆ ชัดเจนที่จะต้องดำรง มีบรรทัดฐานสังคมควบคุมพฤติกรรม มนุษย์ทุกคนต้องอาศัย ความรู้ความชำนาญของตนช่วยในการแสดงบทบาท

3. บทบาทพระสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์

ปัจจุบันใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ซึ่งมีมหาเถรสมาคมทำหน้าที่ปกครอง คณะสงฆ์ มีอำนาจในการตรากฎหมายมหาเถรสมาคม วางระเบียบหรือออกคำสั่งโดยไม่ขัดแย้งกับ กฎหมายและพระธรรมวินัย มีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประมุข ทรงบัญญัติและทรงตำแหน่งประธาน กรรมการมหาเถรสมาคม มีอธิบดีกรมการศาสนาเป็นเลขาธิการ การปกครองคณะสงฆ์จัดแบ่งออกไปเป็น เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอและเจ้าคณะตำบล (ไพศาล ปันแดน, 2538. หน้า 20)

“พระราชบัญญัติคณะสงฆ์”แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2535 และในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับนี้ ได้กำหนดบทบาทและภารกิจของมหาเถรสมาคมและพระสงฆ์ ทั้งนี้เพื่อการปกครองดูแล คณะสงฆ์ให้ไปเป็นทางเดียวกัน และในมาตรา 15 ตรี ได้กำหนดบทบาท และทิศทางการกำหนด งานไว้ดังนี้

1. ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยเรียบร้อยดีงาม
2. ปกครองและกำหนดบรรพชาของสามเณร
3. ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา การศาสนาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์
4. รักษาพระธรรมวินัยของพุทธศาสนาปฏิบัติหน้าที่อื่นๆ ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้ หรือกฎหมายอื่น ๆ (คณาจารย์โรงพิมพ์เลี่ยมเชียง, 2536. หน้า 234-235)

จากพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ คณะสงฆ์ที่ตราขึ้นเพื่อกำหนดบทบาทของพระสงฆ์ และ วัดให้กำหนดเป็นไปตามพระธรรมวินัยเพื่อค้ำนึ่งถึงและให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน จึงสรุปได้ว่า บทบาทพระสงฆ์นั้นมี 6 ด้านหลัก คือ

1. ด้านการปกครอง

การปกครองคณะสงฆ์เพื่อให้เกิดความเรียบร้อยดังงานในหมู่คณะ นอกจากจะถือเอา ตามพระธรรมวินัยขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว คณะสงฆ์ยังได้ตรากฎหมายหรือ ประกอบการปฏิบัติที่เรียกว่า "พระราชบัญญัติคณะสงฆ์" เพื่อให้สอดคล้องกับหลักนิติธรรมแห่งรัฐ ประการหนึ่ง และเพื่อให้เหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลง และความเปลี่ยนแปลงแห่งยุคสมัยประการ หนึ่ง แต่ทั้งนี้ต้องมีข้อแม้ว่าหลักการที่บัญญัติขึ้นในภายหลังที่เรียกว่า "พระราชบัญญัติ" นี้จะต้อง ไม่ขัดหรือแย้งกับหลักการแห่งพระธรรมวินัย

อาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2535 ได้ตราลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ โดยแบ่งระดับชั้นตามลักษณะการปกครองดังนี้

ในมาตรา 20 (1.) คณะสงฆ์ต้องอยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคม การจั ดการระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎหมายมหาเถรสมาคม และคณะกรรมการ มหาเถรสมาคมประกอบไปด้วย สมเด็จพระสังฆราช ทรงดำรงตำแหน่ง สกลมหาสังฆปริณายก และทรงดำรงตำแหน่งประธานกรรมการมหาเถรสมาคม ทรงบัญชาการคณะสงฆ์ทรงตราพระ บัญชาที่ไม่ขัดแย้งต่อกฎหมายพระธรรมวินัยและกฎหมายมหาเถรสมาคม

นอกจากนั้น ยังมีการออกกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 15 พ.ศ. 2523 ว่าด้วย ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ หมวดที่ 2 ระเบียบคณะสงฆ์ส่วนกลาง หมวดที่ 3 ระเบียบการ ปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค โดยมีสาระสำคัญดังนี้

1. วิธีการดำเนินการเพื่อความเรียบร้อยดีงาม วิธีดำเนินการศาสนศึกษา และการศึกษา สงเคราะห์ วิธีดำเนินการเผยแผ่พุทธศาสนา วิธีดำเนินการสาธารณูปการ และการสาธารณ สงเคราะห์ อันเกี่ยวกับการคณะสงฆ์ และการพระพุทธศาสนา ให้เป็นไปตามกำหนดในระเบียบ มหาเถรสมาคม

2. ให้มีเจ้าคณะมหานิกาย และเจ้าคณะธรรมยุต ปกครอง บังคับบัญชาวัดและภิกษุ สามเณรในนิกายนั้น ๆ

หนึ่งในการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค แบ่งเป็นระดับภาค ระดับจังหวัด ระดับอำเภอ และระดับตำบล มีผู้บังคับบัญชาเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบลตามส่วนภูมิภาค กำหนดให้มีเจ้าคณะภาค 18 ภาค โดยรวมเขตการปกครองในระดับจังหวัดแบ่งเขตการปกครองภาค โดยกำหนดอำนาจหน้าที่ของเจ้าคณะภาคไว้ดังนี้

1. ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎหมายมหาเถรสมาคมข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช
 2. ควบคุมส่งเสริมการเรียบร้อยดีงาม การศึกษา การศึกษาสงเคราะห์การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ให้ดำเนินการไปด้วยดี
 3. วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์ คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นจังหวัด
 4. แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะจังหวัดให้เป็นไปโดยชอบ
 5. ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะ และเจ้าอาวาส ตลอดถึงพระภิกษุสามเณร ผู้อยู่บังคับบัญชาหรืออยู่ในเขตการปกครองของตน และตรวจตราชี้แจง แนะนำ การปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชาให้เป็นไปความเรียบร้อย อำนาจหน้าที่ของเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ และเจ้าคณะตำบลอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกันกับเจ้าคณะภาค แตกต่างกันที่เขตพื้นที่การปกครอง
- นอกจากการปกครองที่แบ่งลำดับชั้นตามที่ตราไว้แล้วนั้น การปกครองนี้ถือว่าเป็นรากฐานของการปกครองที่สำคัญ คือ ตำแหน่งเจ้าหน้าที่เจ้าอาวาส ในมาตรา 37 และในมาตรา 38 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2535 ได้บัญญัติหน้าที่เจ้าอาวาสไว้ดังนี้

1. บำรุง รักษา วัด จัดกิจกรรมและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี
 2. ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ที่มีอยู่ หรือพำนักอยู่ในวัดนี้ ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคมข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งมหาเถรสมาคม
 3. เป็นธุระในการศึกษาอบรม และสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์
 4. ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล
- โดยได้มีการบัญญัติอำนาจของเจ้าอาวาสไว้ดังนี้
- 4.1 ห้ามบรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งมิได้รับอนุญาตจากเจ้าอาวาสเข้าอาศัยมาอยู่ในวัด
 - 4.2. สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ ซึ่งมีได้อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปเสียจากวัด
 - 4.3. สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่อยู่ภายในวัด หรือพำนักอยู่ในวัด หรือทำทัณฑบน หรือให้ขอขมาโทษ ในเมื่อบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัดนั้น ประพฤติปฏิบัติผิดคำสั่งเจ้าอาวาสซึ่งได้

โดยชอบด้วยพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม (คณาจารย์พิมพ์เลี้ยงเสียง, 2536. หน้า. 240-241)

2. ด้านศาสนศึกษา

การจัดการศึกษาแก่บุคลากรทางคณะสงฆ์ ที่เรียกว่า การศึกษาพระปริยัติธรรม ซึ่งแบ่งออกเป็นส่วนต่าง ๆ ดังนี้

2.1 การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ได้แก่ การศึกษาแผนกธรรม โดยจัดเป็นหลักสูตร สำหรับพระสงฆ์และสามเณร ที่เรียกว่า นักเรียน แบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือนักธรรมชั้นตรี โทและเอก และสำหรับฆราวาสที่ได้สนใจที่จะศึกษาพระพุทธศาสนา เรียกว่าธรรมศึกษา แบ่งเป็น 3 ชั้น เช่นกัน คือ ธรรมศึกษาชั้นตรี โทและเอก

2.2 การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ได้แก่ การศึกษาภาษาบาลีซึ่งเป็นภาษาที่จารึกคัมภีร์คำสอนสำคัญในทางพระพุทธศาสนา คือพระไตรปิฎกเพื่อให้เกิดความเข้าใจและซาบซึ้งในอรรถรสแห่งธรรมได้มากยิ่งขึ้น จึงจัดให้มีการเรียนการสอนภาษาบาลีโดยปัจจุบันแบ่งออกเป็น 3 ระดับ 9 ชั้น

ระดับที่ 1 เรียกว่า เปรียญตรีได้แก่ เปรียญ (ประโยค) 1-2 และ เปรียญ 3 ประโยค ในขั้นนี้ ศึกษาพื้นฐานทางไวยากรณ์ และหลักการแปลบาลี การสัมพันธ์ประโยคที่เป็นโครงสร้างทางภาษาบาลีเป็นต้น และสำหรับพระสงฆ์หรือสามเณรที่จะสอบได้ระดับ เปรียญธรรม 3 ประโยคขึ้นไป จะได้รับการแต่งตั้งเป็นมหาเปรียญมีสำพนามเรียกนำชื่อว่า "มหา"

ระดับที่ 2 เรียกว่า เปรียญโท ได้แก่เปรียญธรรม 4 ประโยค ถึง เปรียญธรรม 6 ประโยค

ระดับที่ 3 เรียกว่า เปรียญเอก ได้แก่เปรียญธรรม 7 ประโยคถึงเปรียญธรรม 9 ประโยค

2.3 การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ (ปริยัติสามัญ) ได้แก่ ระบบการศึกษาที่มุ่งยกระดับความรู้ของพระภิกษุสามเณรสามเณรให้เข้าใจระบบการศึกษาทางโลกควบคู่ไปกับระบบการศึกษาทางธรรม มี 2 ระดับ คือ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1-3) และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.4-6) ที่ครอบคลุมวิชา เหล่านี้ คือ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ สุขศึกษา สังคมศึกษา เป็นต้น

2.4 มหาวิทยาลัยสงฆ์ เป็นการจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษา และระดับสูงกว่า อุดมศึกษาสำหรับสงฆ์ และสามเณร (ปัจจุบันฆราวาสสามารถเข้าเรียนมหาวิทยาลัยสงฆ์ได้) การศึกษาพระพุทธศาสนาและวิชาการชั้นสูงอื่นๆ โดยแบ่งตามคณะต่างๆ เช่น คณะพุทธศาสตร์ คณะครูอาจารย์ คณะสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ เป็นต้นโดยมหาวิทยาลัยสงฆ์นั้นมี 2 แห่ง คือ

2.4.1 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (ฝ่ายมหานิกาย) ตั้งอยู่ที่ วัดมหาธาตุฯ ท่าพระจันทร์ กรุงเทพมหานคร นอกจากนี้ยังมีวิทยาลัยเขตตั้งกระจายอยู่ตามภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศ เพื่อบริการการศึกษา และยกระดับบุคลากรของพระศาสนาและบุคลากรทางสังคม

2.4.2. มหาวิทยาลัยมหากุฎราชวิทยาลัย (ฝ่ายธรรมยุตินิกาย) ตั้งอยู่ที่วัดบวรนิเวศวิหาร บางลำพู กรุงเทพมหานคร นอกจากนั้นยังมีวิทยาเขตตั้งกระจายอยู่ตามภูมิภาคต่างๆ ของประเทศ

3. ด้านการศึกษาสงเคราะห์

การสนับสนุนให้บุคลากรทางศาสนาและสังคมให้เป็นผู้มีการศึกษา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในหน้าที่หรือบทบาทที่พระสงฆ์จักต้องดำเนินการและเข้าไปมีส่วนร่วม เช่น

3.1. การบวชเรียน การบวชสามเณรภาคฤดูร้อน การบวชเนกขัมมจารินี การบวชชีพราหมณ์ เพื่อการอบรมสั่งสอน ชัดเกล้าด้านจิตใจให้เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติเป็นคนดีของสังคม หรือเพื่อให้เป็นเครื่องมือหนึ่งในการแก้ปัญหาชีวิต และจิตใจได้

3.2. การจัดตั้งโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เพื่อให้การศึกษาอบรมวิชาพระพุทธศาสนา และวิชาการอื่นๆ ที่เกี่ยวเนื่องด้วยสังคม วัฒนธรรม มารยาทไทย ขนบธรรมเนียม และประเพณีทางสังคมอันดีงามต่างๆ

3.3. โรงเรียนศึกษาผู้ใหญ่ หรือศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) ที่บางวัด หรือพระสงฆ์บางรูปสนับสนุนและดำเนินการ เพื่อสร้างโอกาสทางการศึกษาทั้งแก่พระภิกษุสามเณร และบุคลากรทางสังคมทั่วไป หรือ การส่งเสริม สนับสนุนการฝึกอบรมวิชาชีพต่าง ๆ

3.4 การสงเคราะห์ด้วยทุนการศึกษา ทุนอาหารกลางวันแก่นักเรียนตามสถานศึกษาต่างๆ ให้ได้โอกาสและความสะดวกทางการศึกษาในโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในวัดที่ตนเองสังกัดหรือการสงเคราะห์ศิษย์วัด ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนยากจน และด้วยโอกาสทางสังคมให้ได้รับการศึกษาบางคนเมื่อมีการศึกษาแล้วสามารถเติบโต และมีอนาคตได้ดี เป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ นักธุรกิจหรือแม้กระทั่งเป็นนายกรัฐมนตรี เป็นต้น

3.5 การให้ใช้ที่ดินหรือสถานที่ตั้งอาคารเรียน หรือสถานศึกษา ทั้งศูนย์อบรมเด็กเล็ก หรือเด็กก่อนเกณฑ์ โรงเรียนประชาบาล โรงเรียนมัธยมศึกษา หรือ แม้กระทั่งในระดับอุดมศึกษา

3.6. การเป็นครูพระช่วยสอนวิชาพระพุทธศาสนา วิชาจริยธรรม หรือวิชาศีลธรรมใน โรงเรียน หรือตามสถานศึกษาต่างๆ เช่น การส่งครูไปให้การศึกษากับนักเรียน หรือคณะครูตาม โรงเรียนในลักษณะของโครงการอบรมระยะสั้น เช่น โครงการเข้าค่ายพุทธบุตร ค่ายพุทธธรรม ค่ายยุวพุทธ เป็นต้น ซึ่งล้วนเป็นการดำเนินของพระสงฆ์ส่วนที่เป็นการศึกษาสงเคราะห์แก่สังคม

4. ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา.

ภารกิจด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ประชาชน เยาวชน หรือสังคมได้สามารถรับรู้ หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาและสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง เช่น การเทศนา การปาฐกถาหรือการดำเนินการอื่นใดในรูปแบบโครงการ หรือการดำเนินการส่วนตัว เพื่อให้ธรรมเข้าถึงจิตใจของประชาชน และให้ประชาชนได้เข้าถึงธรรม

4.1 หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) โครงการนี้ดำเนินการเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2518 โดยระเบียบของมหาเถรสมาคม ที่ว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล โดยให้เป็นภาระที่ต้องรับผิดชอบของคณะสงฆ์ในระดับต่างๆ โดยมีวัตถุประสงค์หลัก คือ เพื่อให้วัด และพระสงฆ์ได้ทำหน้าที่ให้ความรู้ อบรมศีลธรรมแก่ประชาชนในท้องถิ่น ด้วยการแนะนำ สงเคราะห์สั่งสอนประชาชน หรือเยาวชนให้เกิดสามัคคีธรรมและกตัญญูตถะวิถิตาธรรม อันจะ ก่อให้เกิดประโยชน์โดยตรงแก่ประชาชนและก่อให้เกิดความสงบสุขในสังคม/ชุมชน

4.2 โครงการพระธรรมจาริก หรือพระธรรมทูตภายในประเทศ ก่อตั้งขึ้นในปีพ.ศ. 2508 และยังคงดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน โดยความร่วมมือของกรมประศาสน์และการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โดยมีการส่งพระสงฆ์เดินทางไปเพื่อปฏิบัติศาสนกิจตามหมู่บ้านชาวเขาและที่ ทุรกันดารห่างไกลต่างๆ ในภาคเหนือ และโครงการพระธรรมจาริกนี้มีจุดประสงค์หลักคือ

4.2.1 เพื่ออบรมศีลธรรม และหน้าที่พลเมืองดีแก่ชาวเขา

4.2.2 เพื่อทำการสงเคราะห์ทางจิตใจ การศึกษา การรักษาพยาบาล การช่วยเหลือ การแก้ปัญหาเฉพาะด้านต่างๆ เพื่อให้ชาวเขารู้สึกว่าเป็นพวกเดียวกันกับคนไทย ที่ อยู่ในส่วนอื่นๆ ของประเทศ ตามแนวทางการลดช่องว่างและการผสมกลมกลืน (Assimilation)

4.2.3 เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และโครงการนี้ถือเป็นโครงการคณะสงฆ์ได้ สร้างคุณูปการแก่สังคมเป็นอย่างมาก และสร้างความพึงพอใจแก่ฝ่ายอาณาจักรเป็นอย่างยิ่ง เนื่องด้วยสังคมสมัยนั้นประสบปัญหาผู้การคอมมิวนิสต์ ที่พยายามขยายฐาน และเป็นภัยคุกคาม

ต่อความมั่นคงของชาติ โครงการนี้สามารถตัดตอนการโฆษณาชวนเชื่อของกลุ่มคอมมิวนิสต์ได้เป็นอย่างดี (ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์, 2535. หน้า156)

4.3 โครงการพระธรรมทูตสายต่างประเทศ เป็นอีกงานด้านการเผยแผ่ด้านหนึ่งที่คณะสงฆ์ได้ดำเนินการโดยเจพามหาวิทยาลัยจุฬาฯได้รับเอาภาระธุระในการผลิตพระสงฆ์เพื่อให้มีการพร้อมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างแดน ซึ่งเป็นความจำเป็นและเป็นการทำงานในเชิงรุกด้านการเผยแผ่ของคณะสงฆ์ไทยด้วยการนำเอาหลักธรรมไปเผยแผ่ในต่างแดนเพื่อมนุษยต่างเชื้อชาติ ต่างภาษา ต่างวัฒนธรรม เพื่อให้ได้มีโอกาสได้เรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาและเป็นผู้มีส่วนแห่งธรรมขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าร่วมกัน

4.4. โครงการพระจริยนิเทศน์ เป็นโครงการดำเนินการโดยพระสงฆ์เพื่อให้พระสงฆ์ได้มีบทบาทในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและการสอนธรรมแก่ประชาชน ด้วยการสนับสนุนของกรมการศาสนาที่ออกระเบียบว่าด้วยพระจริยนิเทศน์ พ.ศ. 2532 ว่าด้วยการกำหนด คุณสมบัติของพระที่รู้จักหน้าที่เป็นพระจริยนิเทศ เช่น สำเร็จการศึกษาเปรียญธรรม 6 ประโยค หรือสำเร็จการศึกษานักธรรมชั้นเอกหรือจบการศึกษาในระดับอุดมศึกษา หรือมีความรู้ไม่ต่ำกว่าเปรียญธรรม 4 ประโยค หรือในกรณีที่มีความสามารถพิเศษด้านการเผยแผ่ เพื่อช่วยงานการเผยแผ่ของเจ้าคณะจังหวัด หรือเจ้าคณะปกครองในการปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับการศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ เป็นต้น

5. ด้านสาธารณูปการ

การพัฒนาวัดและอาคารสถานที่ภายในวัด ตลอดจนสิ่งแวดล้อม หรือสภาพภูมิทัศน์ภายในวัด เพื่อให้วัดเป็นสถานที่ๆ เอื้อประโยชน์แก่สังคม ชุมชน และการพัฒนาเหล่านี้ ได้แก่ การดูแลการซ่อมแซม การสร้างการบำรุงรักษาอาคารสถานที่หรือศาสนสถานต่างๆ ที่สำคัญภายในวัด อนึ่ง งานด้านสาธารณูปการของวัดหรือของพระสงฆ์นี้ พระสงฆ์แต่ละรูปในแต่ละวัดนั้นจะมีลักษณะที่ไม่ทัดเทียมกันหรือมีความแตกต่างกัน ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับความต้องการของวัดหรือของชุมชนเป็นสำคัญ และนอกจากนั้นยังขึ้นอยู่กับงบประมาณ ความรู้ ความสามารถ วิสัยทัศน์หรือบารมีของวัดหรือของพระสงฆ์รูปนั้น ๆ ด้วยเช่นกัน เพื่อการสร้างแนวร่วมและแรงสนับสนุนทั้งจากพระสงฆ์ ข้าราชการหรือจากชุมชน ในการดำเนินการสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่เกี่ยวข้องด้วยงานสาธารณูปการ

6. ด้านสาธารณสงเคราะห์

บทบาทการดำเนินงานของวัดหรือพระสงฆ์ ได้ดำเนินการช่วยเหลือ ประชาชนหรือสังคมในด้านต่างๆ ที่สอดคล้องเหมาะสมกับสมณภาวะ เช่น การให้ใช้วัดเป็นสถานที่กุศลในประเพณีชีวิตต่างๆ ได้แก่ การเกิด การแก่ การเจ็บ และ การตาย หรือการสาธารณสงเคราะห์ด้านอื่น ๆ เช่น การสนับสนุน หรือการสงเคราะห์สังคม ด้านการงาน การส่งเสริมรายได้หรือ การพัฒนาอาชีพการสงเคราะห์ผู้ป่วยผู้ยากไร้ และการรักษาพยาบาลผู้เจ็บไข้ การจัดตั้งโรงพยาบาล ทรัพย์เพื่อสร้างโรงพยาบาล หรือการดำเนินการจัดสร้างโรงพยาบาลด้วยตนเองด้วยการระดมเงินทุนจากประชาชนที่เลื่อมใสศรัทธา เป็นต้น ดังนั้นจะเห็นได้ว่า บทบาทการหรือภารกิจของวัดและพระสงฆ์เหล่านี้ ถือว่าเป็นการดำเนินงานด้านสาธารณสงเคราะห์

4. พระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม

พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนานั้นมีบทบาทช่วยทำประโยชน์แก่สังคมไทยในด้านต่าง ๆ มาตั้งแต่อดีต โดยเป็นงานสวัสดิการสังคมที่ส่งเสริมคุณภาพจิตใจ ทั้งที่เป็นทางตรงและทางอ้อม ทั้งที่เป็นทางการและไม่ทางการ ทำให้เกิดศรัทธา และความสามัคคีในสังคม

พระราชวรานูณี (2527. หน้า12) ได้กล่าวถึง บทบาทของพระสงฆ์ในด้านสวัสดิการว่า พระสงฆ์อาจกล่าวได้ว่า เป็นสถาบันที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อสังคม นอกจากท่านจะทำหน้าที่เป็นผู้สืบทอดศาสนาแล้ว ยังเป็นผู้แบ่งเบาภาระต่างๆ ในสังคมด้วย จนกล่าวได้ว่า “พระคือครูของสังคมเป็นแบบแผนพฤติกรรมที่ดีงาม และเป็นผู้นำทางด้านจิตใจแก่ประชาชนโดยการจัดสวัสดิการให้การพัฒนาด้านจิตใจเป็นหลัก”

พระสงฆ์ได้นำหลักธรรมในพุทธศาสนาไปใช้ได้ดีในงานสวัสดิการสังคมมีหลายประการ เช่น กัลยาณมิตตตา สังคหวัตถุ 4 พรหมวิหาร 4 ภาวนา 4 เป็นต้น ปรัชญาพื้นฐานของงานสวัสดิการสังคมจะเน้นที่การช่วยเหลือบุคคลให้เขาสามารถพึ่งตนเองได้นั้น สอดคล้องกับหลักคำสอนในพุทธศาสนาที่เน้นให้บุคคลฝึกตน เพื่อให้เป็นที่พึ่งของตนเอง นอกจากหลักธรรมในพระพุทธและหลักการของสวัสดิการสังคมที่ตรงกันคือเรื่องปัจเจกบุคคล การยอมรับศักดิ์ศรีของมนุษย์การไม่ดำเนินิตีเยนการให้บุคคลตัดสินใจด้วยตนเอง และการให้ผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือมีส่วนร่วมด้วย (พระมหาสายนต์ หวานคำ, 2542. หน้า37)

ปัจจุบันนี้ได้มีการเน้นถึงความสำคัญของพระพุทธศาสนาในด้านต่างๆ เป็นต้นว่า พระพุทธศาสนากับการแก้ไขปัญหาสังคม พระพุทธศาสนากับงานสังคมสงเคราะห์พระพุทธศาสนากับงานสวัสดิการสังคมไม่ว่าจะเป็น การป้องกันปัญหา การแก้ไขปัญหการพัฒนาคน

การพัฒนาสังคม ครั้งนี้โดยการพิจารณาจากแนวหลักคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาบทบาทของพระสงฆ์ที่เกี่ยวข้องกับงานสวัสดิการ หลักธรรมเป็นเนื้อแท้ของศาสนา ซึ่งมาจากสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยที่พระองค์ประสงค์จะถ่ายทอดเนื้อแท้ของศาสนาให้กับคนในโลก เพื่อให้เขาหลุดพ้นจากความทุกข์ นับได้ว่าพระพุทธศาสนาเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือชาวโลกอย่างแท้จริง เพื่อช่วยเหลือให้เขาสามารถพึ่งตนเองได้ (พระมหากฤษญา นันทเพชร อ่างถึงในสายันต์หวานคำ, 2542. หน้า 37-38)

จากเหตุผลดังกล่าว พระสงฆ์ถือว่าเป็นบุคคลากรที่สำคัญของสังคมและได้ทำหน้าที่ในการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่จนถึงปัจจุบันจนถึงทุกวันนี้พระสงฆ์นี้ได้ทำหน้าที่ในการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาเท่านั้นแต่ยังได้ทำหน้าที่ในการช่วยเหลือสังเคราะห์สังคมในด้านต่างๆ ด้วย ซึ่งมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่พระสงฆ์จะต้องปรับ และเพิ่มบทบาทให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม พระสงฆ์ย่อมได้รับผลกระทบทั้งทางตรง และทางอ้อมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ จึงต้องปรับบทบาทและหน้าที่ของตนเองเพื่อให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เพื่อการสงเคราะห์ทางด้านจิตใจที่เป็นงานหลักของพระสงฆ์จะได้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ และพระพุทธศาสนาจะได้อยู่คู่กับสังคมไทยตลอดไปและถือว่าเป็นการช่วยเหลือสังคมด้วย แต่หน้าที่ในการสงเคราะห์ประชาชนและสังคมทางด้านจิตเจ้านั้น เป็นหน้าที่ที่พระสงฆ์จะทำความสมควรใจ และทำความเสียสละ พระสงฆ์รูปใดจะทำหน้าที่นี้ก็ได้หรือจะทำได้ก็ได้ เพราะมิได้เป็นการกระทำผิดวินัยแต่อย่างใด แต่พระสงฆ์ที่มีได้ทำหน้าที่เพื่อประชาชนและสังคมก็จะได้ชื่อว่าเป็นผู้รับจากประชาชนและสังคมฝ่ายเดียว เพราะฉะนั้นพระสงฆ์เพื่อจะไม่ให้ได้ชื่อว่าเป็นผู้รับจากประชาชนและสังคมฝ่ายเดียวก็จะต้องมีความสำนึกอยู่เสมอว่า ตนเองจะต้องปฏิบัติหน้าที่ต่อสังคมที่อาศัยอยู่ด้วย นอกจากการปฏิบัติหน้าที่ของตนเองตามพระวินัย เพราะว่าพระสงฆ์ต้องอาศัยปัจจัย 4 ที่ประชาชนถวายจึงจะดำรงชีวิตอยู่ได้ ดังนั้น จึงควรทำประโยชน์เพื่อสังคมที่ตนอาศัยอยู่มิใช่คิดแต่จะรับประโยชน์จากสังคมฝ่ายเดียว ถ้าพระสงฆ์รูปใดไม่ช่วยเหลือ และสงเคราะห์ประชาชน และสังคมพระสงฆ์รูปนั้นก็จะได้ชื่อว่า บทพร่องไม่ได้ทำหน้าที่ของตนเองอย่างสมบูรณ์ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2522. หน้า 11)

หากพิจารณาถึงบทบาทของพระสงฆ์ที่ได้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสังคมแล้ว มีผู้ศึกษาและสรุปไว้ดังต่อไปนี้

อมร โสภณวิเศษฐีวงศ์ และ กวี อิศริวรรณ (2537. หน้า 70-76) ได้รวบรวมเกี่ยวกับหน้าที่สำคัญของพระสงฆ์ อันเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป ด้วยการปฏิบัติหน้าที่ในการให้ความช่วยเหลือประชาชนและสังคมในด้านต่าง ๆ พอจะสรุปได้ดังนี้

1. ด้านการศึกษา สถานที่จัดการศึกษาแก่เยาวชนและประชาชน ซึ่งพระสงฆ์เป็นผู้จัดการศึกษาและเป็นผู้สอนเอง โดยได้สอนให้ความรู้ทั้งทางคดีโลกและคดิธรรมควบคู่กันไป เพื่อให้ทุกคนที่เข้ามาศึกษา ได้มีความรู้คู่คุณธรรม
2. ด้านสุขภาพกายและสุขภาพจิต ซึ่งพระสงฆ์ช่วยเหลือประชาชนในการรักษาสุขภาพกายและสุขภาพจิต
3. ด้านความเป็นอยู่การดำเนินชีวิต พระสงฆ์ช่วยเหลือประชาชนในด้านความเป็นอยู่และด้านอาชีพ
4. ด้านการพัฒนาชุมชน พระสงฆ์สามารถช่วยเหลือประชาชน และราชการในด้านการพัฒนาชุมชนได้หลายทาง เช่น พระสงฆ์เริ่มและเป็นผู้ดำเนินการพัฒนาชุมชน โดยติดต่อราชการให้เข้ามาพัฒนาและขอให้ประชาชนร่วมมือ ขอรับรองให้ประชาชนเสียสละทรัพย์เพื่อให้ชุมชนเจริญขึ้น แนะนำให้ประชาชนร่วมมือกับราชการในการพัฒนาคุณภาพชีวิต เป็นต้น
5. ด้านสังคมสงเคราะห์อื่นๆ เช่น ให้วัดเป็นสถานที่บรรเทาสาธารณภัย ให้การสงเคราะห์เด็กกำพร้า ให้การศึกษาแก่เด็กที่ด้อยโอกาส จัดอบรมคนงานให้เป็นคนดี มีความซื่อสัตย์ รู้จักปฏิบัติอย่างเหมาะสม

พระมหากฤษฏา นันทเพชร (2540. หน้า 156) ได้เสนอบทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาสังคมไว้ 5 ประการ คือ

1. บทบาทด้านการพัฒนาจิตวิญญาณ พระสงฆ์ทำหน้าที่ในการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาขัดเกลาจิตใจของพระพุทธศาสนิกชนให้มีคุณภาพดีขึ้น โดยหลักธรรมทางพุทธศาสนานี้ชี้ชัดว่า “ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจประเสริฐที่สุด สำเร็จได้เพราะใจ” คำสอนนี้ได้มาเป็นคติแบบไทยๆ ที่ว่า “ใจเป็นนาย กายเป็นบ่าว” เพราะฉะนั้น หากมองในแง่ของการพัฒนาแล้ว การพัฒนาที่สำคัญที่สุด และละเอียดไม่ได้ก็คือการพัฒนาจิตใจ เพราะจิตที่พัฒนาแล้วเท่านั้น จึงจะทำให้การพัฒนาภายนอกคือ การพัฒนาทางกายหรือวัตถุเป็นไปอย่างถูกต้องพระสงฆ์จึงใช้หลักการของฝึกลมภาสมาเข้ามาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาจิตวิญญาณของพุทธศาสนิกชนให้เกิดการพัฒนาจากภายในสู่ภายนอกเพื่อให้เป็นคนที่สมบูรณ์

2. บทบาทด้านส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม จะเห็นได้จากการที่ พระสงฆ์จัดการรักษาประเพณีทางพุทธศาสนา เช่น การเทศมหาชาติ การตักบาตรเทโว เป็นต้น จัดให้มีการรักษาสิ่งแวดล้อม จะเห็นได้จากการที่พระสงฆ์จัดให้การบวชป่า เพื่ออนุรักษ์ป่าไม้ เป็นต้น เป็นบทบาทที่เน้นให้ประชาชนมีความรักและหวงแหนทรัพยากรในท้องถิ่นของตน

3. บทบาทด้านเผยแผ่ธรรม เป็นบทบาทหลักของพระสงฆ์ในฐานะที่เป็นสาวกของ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระสงฆ์ทำหน้าที่ในการศึกษาธรรมและนำธรรมที่ตนได้ศึกษาแล้วไปเผยแผ่ ธรรมของพระสงฆ์ในปัจจุบันออกเป็น 3 ลักษณะ คือ

3.1 พระธรรมจาริก คือ พระสงฆ์ไทยที่เสียสละและสมัครใจเดินทางไปปฏิบัติงานเผยแผ่ พระพุทธศาสนาแก่ชาวเขาในท้องถิ่นจังหวัดต่าง ๆ ที่มีชาวเขาอาศัยอยู่

3.2 พระธรรมทูต คือ พระภิกษุที่มีความรู้ในทางพระพุทธศาสนาพอสมควร ที่จะดำเนินการเผยแผ่ได้ แล้วเสียสละไปพบปะกับประชาชนในท้องถิ่นนั้น ๆ เพื่อทางโน้มน้าว ประชาชนให้เกิดความสนใจเลื่อมใสในคุณค่าแห่งศีลธรรม และพระพุทธศาสนาโดยเผยแผ่ทั้งใน ประเทศและต่างประเทศ

3.3 การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยทั่วไป เช่น การเทศน์ การเผยแผ่โดยผ่านสื่อวิทยุ โทรทัศน์ สิ่งพิมพ์ เป็นต้น

4. บทบาทด้านให้การศึกษ เป็นบทบาทที่พระสงฆ์ได้ปฏิบัติตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในอดีตประชาชนมักนำลูกหลานที่เป็นผู้ชายมาฝากให้อยู่กับพระสงฆ์แล้วพระสงฆ์จำทำการสอน ศิลปะวิทยาการต่าง ๆ ให้ตามสมควร วัดก็บริจาคที่ดินให้เป็นสถานจัดสร้างอาคารของสถานศึกษา ต่าง ๆ พระยังทำหน้าที่เป็นครูช่วยเหลือในบางรายวิชาที่ขาดแคลนครูผู้สอน เป็นการให้การศึกษ แก่ชุมชน

5. บทบาทด้านสงเคราะห์ การสงเคราะห์ชาวบ้านของพระสงฆ์ เป็นไปทั้งด้านวัตถุและ ด้านจิตใจ ทั้งนี้สอดคล้องกับหลักธรรมที่เรียกว่า สังคหวัตถุ ซึ่งเป็นธรรมเครื่องสงเคราะห์โลก ประดุจสลักเพลาคุมรดที่แล่นไปอยู่ มีอยู่ 4 ประการ คือ

5.1 ทาน ให้ปันสิ่งของต่าง ๆ แก่ผู้อื่นที่ควรให้ปัน

5.2 ปิยวาจา เจรจาวาจาอ่อนหวาน

5.3 อัตถจริยา ประพฤติสิ่งที่ประโยชน์

5.4 สมานัตตตา ความเป็นคนมีตนเสมอไม่ถือตัว

พระสงฆ์จึงทำหน้าที่ในการสงเคราะห์พุทธศาสนิกชนทางด้านวัตถุ เช่น การบริจาคข้าวสารให้กับผู้ยากไร้ การช่วยเหลือผู้ประสบภัยธรรมชาติ เป็นต้น การให้สงเคราะห์ทางด้านจิตใจ พระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาปัญหาต่าง ๆ เพื่อให้ผู้มาปรึกษาเกิดความสบายใจ และต่อสู้ชีวิตต่อไปได้

วิสมัญญา ทวยโรสงค์ (2544. บทคัดย่อ) กล่าวถึงบทบาทของสงฆ์ในการให้บริการสังคมว่าพระสงฆ์มีบทบาทส่งเสริมองค์การชุมชนด้วยการเป็นผู้ปลุกจิตสำนึก ผู้ให้การเรียนรู้ผู้ส่งเสริมคุณธรรม และผู้ให้คำปรึกษา โดยอาศัยบทบาทดังกล่าวในการส่งเสริมกิจกรรมกลุ่มใน 3 ขั้นตอน คือ ขั้นแนะนำเตรียมการ ขั้นก่อตั้งกลุ่ม ขั้นดำเนินกิจกรรม

1. ขั้นแนะนำเตรียมการ มุ่งหมายให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของตนเอง โดยการปลุกจิตสำนึกและให้การเรียนรู้
2. ขั้นก่อตั้งกลุ่ม มุ่งหมายให้เกิดการปฏิบัติจริงและมีความซื่อสัตย์ต่อกัน ด้วยการให้มีการจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ โดยการให้เรียนรู้และส่งเสริมคุณธรรม
3. ขั้นตอนการดำเนินการกิจกรรม มุ่งหมายให้กลุ่มเกิดความเข้มแข็ง โดยการให้คำปรึกษาและส่งเสริมคุณธรรม

วิโรจน์ ธาระพุมิ (2544. หน้า.17-18) ได้สรุปบทบาทการปฏิบัติหน้าที่ของพระสงฆ์ไว้ 2 ด้านคือ

1. บทบาทการปฏิบัติหน้าที่ส่วนตนเอง คือ การศึกษาหาความรู้ทั้งทางธรรมและสามัญ เพื่อให้เข้าใจทั้งทางธรรมและสภาพความจริงของสังคม
2. บทบาทการปฏิบัติหน้าที่ช่วยเหลือสังคม คือการให้การอนุเคราะห์สังคมในด้านต่าง ๆ ทั้งที่เดือดร้อนและไม่เดือดร้อน เพื่อให้สังคมนั้นเกิดความผาสุก และเพื่อให้เป็นสังคมที่เกื้อกูลกันอย่างแท้จริง

พระมหาดนอมศักดิ์ สุภิกภักดิ์ (2546. หน้า 36) กล่าวโดยสรุปว่า บทบาทของพระสงฆ์กับงานพัฒนาสังคม เป็นบทบาทที่พระสงฆ์ได้ปฏิบัติมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และรูปแบบการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ก็มีการพัฒนาสังคมของภาครัฐที่ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ ดังนั้นงานพัฒนาสังคมที่จัดขึ้นโดยพระสงฆ์จึงเป็นหน้าที่หลักอีกประการของพระสงฆ์เพื่อเป็นการอนุเคราะห์ประชาชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นทั้งด้านร่างกายและจิตใจ โดยแบ่งเป็นบทบาทในการพัฒนาเป็น 2 ประการคือ

ป
๒๐
4590
56
พ ๒5๕๑
๑๕๕๐

๒๐ พ.ย. ๒๕๕๐

1:39๗๒๐๑๘ ๐.๒

๑. บทบาทการพัฒนาตนเอง เป็นบทบาทที่พระภิกษุจะต้องปฏิบัติตามพระธรรมวินัยที่

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติไว้ เพื่อเป็นการพัฒนาตนเองทางด้านจิตใจตามหลักการทางพระพุทธศาสนาเพื่อให้เกิดความบริสุทธิ์จนเป็นที่น่าเลื่อมใสของพุทธศาสนิกชน

๒. บทบาทการพัฒนาสังคม เป็นบทบาทที่สังคมคาดหวังและต้องการให้พระภิกษุสงฆ์ได้ออกมาปฏิบัติหน้าที่เกื้อกูลแก่พุทธศาสนิกชนหรือบุคคลทั่วไป เพื่อพัฒนาทั้งด้านจิตใจ การเป็นที่พึ่งทางใจให้คำปรึกษาแก่ผู้ที่มีความทุกข์ทางใจ และด้านพัฒนาสังคม เช่น ด้านการศึกษา สงเคราะห์ ด้านการรักษาพยาบาล โดยวัดและพระสงฆ์ยังคงเป็นศูนย์กลางของชุมชนในการพัฒนา เพราะวัดเป็นต้นตอที่สำคัญของสังคมไทย

ดังนั้น พระสงฆ์ คือครูของสังคม เป็นแบบแผนพฤติกรรมที่ดีงาม และเป็นผู้นำทางด้านจิตใจแก่ประชาชนโดยนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในการพัฒนาสังคม เป็นหน้าที่ที่พระสงฆ์จะทำความดีด้วยความสมัครใจและทำความดีด้วยความเสียสละ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคมที่ตนอาศัยอยู่

เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้ว บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม พอใจสรุปได้ดังนี้

๑. ด้านการเผยแผ่ พระสงฆ์เป็นผู้จัดการศึกษาและเป็นผู้สอนเองด้วย โดยได้สอนให้ความรู้ทั้งทางคตินิยม และคตินิยมควบคู่กันไปเพื่อให้ทุกคนที่เข้ามาศึกษา ได้มีความรู้คู่คุณธรรม และสามารถนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้

๒. ด้านการพัฒนา พระสงฆ์เป็นนักพัฒนาที่ดี สามารถพัฒนาได้ทั้งภายใน และภายนอกโดยการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาขัดเกลาจิตใจของพุทธศาสนิกชนให้มีคุณภาพดีขึ้น การพัฒนาที่สำคัญที่สุดและละเลยไม่ได้ก็คือการพัฒนาจิตใจ เพราะจิตที่พัฒนาแล้วเท่านั้นจึงจะทำให้การพัฒนาภายนอกคือการพัฒนาทางกายหรือวัตถุเป็นไปอย่างถูกต้อง

๓. ด้านการสงเคราะห์ พระสงฆ์ทำหน้าที่ในการสงเคราะห์พุทธศาสนิกชนทางด้านวัตถุ และด้านจิตใจ ทางด้านวัตถุ เช่น การบริจาคข้าวสารให้กับผู้ยากไร้ การช่วยเหลือผู้ประสบภัยธรรมชาติ เป็นต้น ทางด้านจิตใจ พระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาปัญหาต่างๆ แก่พุทธศาสนิกชน ทั้งที่เดือดร้อนและไม่เดือดร้อน เพื่อให้สังคมนั้นเกิดความผาสุก

๖. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาความคาดหวังในบทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาสังคม ตามทัศนะของนิสิต นักศึกษา ระดับอุดมศึกษา ในจังหวัดพิษณุโลกในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยอาจกล่าวสรุปได้ดังนี้

มานี ไชยธีรานุกัฒศิริ และคณะ (2540. หน้า 43-44) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์: ศาสตร์และศิลป์ในการอบรมคุณธรรมของพระเถรภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า พระสงฆ์มีบทบาทหลัก ดังนี้

1. บทบาทตามบริบทของพระพุทธศาสนา มีหน้าที่หลัก 2 ประการ คือ การอบรมคนและการเผยแผ่ก้าวน้ำเผยแผ่พระพุทธศาสนา

2. บทบาทของพระสงฆ์ที่องค์การสงฆ์กำหนดให้ มีบทบาท 5 ประการ คือ การศึกษาพระพุทธศาสนา การปกครองคณะสงฆ์การเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอน การสร้างสาธารณูปการและการสาธารณสงเคราะห์

จรินทร์ ยังสังข์ (2540) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ในกระแสเปลี่ยนแปลงทางสังคม พบว่า

1. บทบาทพระสงฆ์ในกระแสการเปลี่ยนแปลงมีหลายด้าน ได้แก่ ด้านการปกครองบริหารตน ด้านการเผยแผ่ศาสนาด้วยด้วยวิธีการต่างๆ ด้านการให้การศึกษาแก่พระสงฆ์ สามเณร และประชาชนด้านสาธารณูปการ การบำรุงวัดและการด้านการสาธารณสงเคราะห์แก่ประชาชนทั้งในวัตถุและจิตใจ

2. บทบาทที่เชื่อมต่อรัฐในการปกครอง เป็นเครื่องมือของรัฐรับนโยบายของรัฐในการสั่งสอนให้ประชาชนไม่ใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหา ซึ่งมีผลให้พระสงฆ์ได้รับลาภสักการะ เช่น ตำแหน่งและวัตถุต่างๆ

เริงฤทธิ์ พลนามอินทร์ (2540) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาตามแนวพุทธศาสนาในจังหวัดอุดรธานี พบว่า พระสงฆ์ในจังหวัดอุดรธานีมีบทบาทในการพัฒนาแนวทางศาสนา 3 ด้านคือ

1. การพัฒนาด้านวัตถุ ของพระสงฆ์ส่วนใหญ่มีบทบาทในการพัฒนาบริเวณวัด เป็นสำคัญ ได้แก่ จัดสร้างห้องน้ำ ห้องส้วม และถังเก็บเก็บน้ำฝน เพื่อการจัดการด้านโภชนาการและสุขภาพอนามัย จัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมเพื่อให้นักศึกษาแก่นุคคลทุกวัยทุกระดับการอนุรักษ์ป่าไม้รวมทั้งการรักษาสภาพแวดล้อมภายในวัด และการสร้างศาลาการเปรียญเพื่อการสาธารณูปการส่วนนอกวัดได้บริจาคเงินเป็นกองทุนการศึกษาหรือสมทบทุนเพื่ออาหารกลางวันและสนับสนุนการก่อสร้างศาลาประชาคมในตำบลหมู่บ้าน

2. การพัฒนาด้านจิตใจ พระสงฆ์ส่วนใหญ่ได้อบรมประชาชนในการสวดมนต์รักษาศีลพอ ๆ กับการแสดงพระธรรมเทศนาในวันพระอบรมโดยใช้คำคมอุทาหรณ์และสุภาษิตประกอบตามโอกาสอันควร จากกลุ่มคนส่วนใหญ่รวมทั้งการแนะนำให้ลดละเลิกอบายมุขอีกด้วย

3. การพัฒนาด้านสังคม พระสงฆ์ส่วนใหญ่ได้ช่วยกระตุ้นจิตใจประชาชนให้กระทำความดีปฏิบัติหน้าที่ด้วยความบริสุทธิ์ยุติธรรมร่วมประชุมและให้ข้อเสนอแนะทำงานแก่คณะกรรมการหมู่บ้าน เพื่อสร้างความสามัคคีและความสงบสุขในชุมชน

ชาญณรงค์ หินเกิด (2542) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสังฆาธิการกับการพัฒนาวัดในจังหวัดมหาสารคาม พบว่า มี 5 ด้าน คือ

1. การพัฒนาด้านการศึกษา
2. การพัฒนาด้านการปกครอง
3. การพัฒนาด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
4. การพัฒนาด้านสาธารณูปการ
5. การพัฒนาด้านสาธารณสงเคราะห์

พระมหาสายันต์ หวานคำ (2542) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ในงานสวัสดิการสังคมศึกษากรณีพระสงฆ์ที่ได้รับรางวัลดีเด่น ผลการวิจัย พบว่า พระสงฆ์ควรตระหนักในหน้าที่ 2 ประการสำคัญ คือ หน้าที่หรือบทบาทตามพุทธโอวาท และหน้าที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม จึงควรร่วมมือกันอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ในฐานะเป็นผู้นำของสังคม อีกทั้งทำความเข้าใจอย่างจริงจังและถูกต้องในความเป็นพระสงฆ์ ตลอดจนการพิจารณาสมณศักดิ์ ก็ควรพิจารณาการที่ได้ปฏิบัติหน้าที่ทั้ง 2 ประการ โดยไม่คำนึงการสร้างแต่ศาสนสถานหรือการสร้างถาวรวัตถุอย่างเช่นในปัจจุบัน ซึ่งเป็นเหตุให้มีการระดมทุนหรือปัจจัยในรูปแบบต่างๆ จนเป็นต้นเหตุให้ประชาชนเดือดร้อน อีกทั้งควรร่วมมือและประสานงานต่างๆ กับทั้งหน่วยงานภาครัฐเอกชนตลอดจนประชาชนทั่วไป ทั้งในระดับองค์กรและในระดับบุคคล เพื่อแก้ไขปัญหาสังคมให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ทั้งในระดับมหภาคและจุลภาคโดยทั่วถึง

พระมหาปัญญา สุขสงค์ (2543) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม : ศึกษากรณีพระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กลฺยาโณ) พบว่ามี 3 ด้านคือ

1. ด้านการสนับสนุน คือการสนับสนุนด้านเงินทุนและวัสดุอุปกรณ์ โดยผ่านการศึกษาผ่านการสาธารณสุขุโดยองค์กรของรัฐและเอกชนด้านอื่นๆ เพื่อให้องค์กรเหล่านั้นสามารถทำงานด้านการพัฒนาสังคมได้มีประสิทธิภาพมากขึ้น คือ ประหยัดเวลา ประหยัดงบประมาณ จึงกล่าวได้ว่าท่านได้ดำเนินบทบาทในการทำงานสนับสนุน (Supporter) มากกว่าการพัฒนาสังคม

2. ด้านการให้แง่คิดและการเตือนสติ การพุดคุย การสนทนา การแสดงธรรมต่างๆ เพื่อให้ประชาชนดำเนินชีวิต ที่ประกอบด้วยกรรม ทำให้ประชาชนตระหนักถึงความเป็นจริงของชีวิต ความเป็นจริงของปัจจัยแวดล้อมที่เป็นจริง จึงเป็นการดำเนินบทบาทการให้ความคิดหรือการเตือนสติทางสังคม (Social reminder) อันเป็นบทบาทสำคัญอันหนึ่งของพระสงฆ์

3. ด้านสร้างความรู้ความคิด ด้านการให้ความรู้ ความคิดแก่ประชาชน คือเมื่อได้รับการเตือนสติแล้วทำให้มีความคิด ถ้าความคิดเป็นประเด็นหลักที่สำคัญเพราะคนเราถ้าความคิดถูกต้องแล้วย่อมนำไปสู่แนวทางที่ดีตามมาด้วย ฉะนั้นพระพิศาลธรรมพาที่จึงส่งเสริมให้บุตรหลานได้รับการศึกษาการแสดงธรรมตามโอกาสต่างๆ หรือการสนทนากับประชาชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการล้วนเป็นการให้ความรู้ ความคิด (Educational thought) แก่ประชาชนในสังคม

พระกฤตพจน์ สุทธิจิตโต (หวานดี) (2546) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของเจ้าอาวาสที่มีต่อการพัฒนาสังคม : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดสมุทรปราการ

ผลการวิจัย พบว่า บทบาทของเจ้าอาวาสที่มีต่อการพัฒนาสังคมในจังหวัดสมุทรปราการ อยู่ในระดับมากกว่า 4 ด้าน เรียงตามลำดับ คือ ด้านการปกครอง ด้านสงเคราะห์ ด้านสาธารณูปการ และด้านการศึกษา ส่วนบทบาทด้านการเผยแผ่ธรรมะอยู่ในระดับน้อย เจ้าอาวาสในจังหวัดสมุทรปราการ มีบทบาทในการพัฒนาสังคม ด้านการปกครอง มากกว่าด้านอื่นตามลำดับ การเป็นผู้นำที่ดีต้องมีธรรมาศรัทธาและความอดทนเสียสละและยุติธรรมยึดพระธรรมวินัยเป็นหลักในการปกครองมีวิสัยทัศน์กว้างไกลมีความรู้ทั้งเหตุและผลความคิดเห็นของผู้อื่นเพื่อนำความคิดเห็นเหล่านั้นมาประยุกต์ใช้ให้เข้ากับการพัฒนาสังคมแต่ละด้านให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ควรเน้นการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปเผยแผ่ให้ประชาชนได้รู้และเข้าใจสามารถนำหลักธรรมไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ทำให้เกิดความสงบสุขแก่ตนเองและสังคมช่วยแก้ปัญหาในด้านต่างๆ

พระวิฑูรย์ สุรจิตต์ (2547) บทบาทพระสงฆ์ต่อการพัฒนาหมู่บ้าน : กรณีศึกษาชุมชนหมู่ที่ 5 ตำบล ดู่พงษ์ อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน ผลการศึกษาพบว่า

การเข้าไปมีบทบาทพัฒนาหมู่บ้านของพระสมคิด จรณธมฺโม ต่อกิจกรรมกลุ่มและองค์การเครือข่ายชาวบ้านมีบทบาทดังนี้

1. บทบาทในฐานะผู้จัดตั้ง (Organizer) เป็นผู้ริเริ่มจัดตั้งกลุ่มประเภทต่าง ๆ เพื่อการพัฒนา
2. บทบาทในฐานะที่ปรึกษา (Advisor) เป็นผู้ให้คำปรึกษาในการทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

3. บทบาทในฐานะผู้ให้ความรู้ (Educator) เป็นผู้ให้ความรู้ความเข้าใจในการจัดการบริหารกลุ่ม

4. บทบาทในฐานะผู้ประสานงาน (Coordinator) เป็นผู้ประสานงานระหว่างหน่วยงานภาครัฐ และเอกชน ในการสนับสนุน และส่งเสริมหนุนเสริมทางการตลาด องค์ความรู้วัสดุอุปกรณ์ และงบประมาณ

5. บทบาทในฐานะผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) เป็นผู้ให้ความสะดวกในการอำนวยความสะดวกด้านสถานที่ จัดหาทรัพยากร ข้อมูลชุมชน และปัจจัยอื่น ๆ ที่เอื้อต่อการดำเนินกิจกรรม

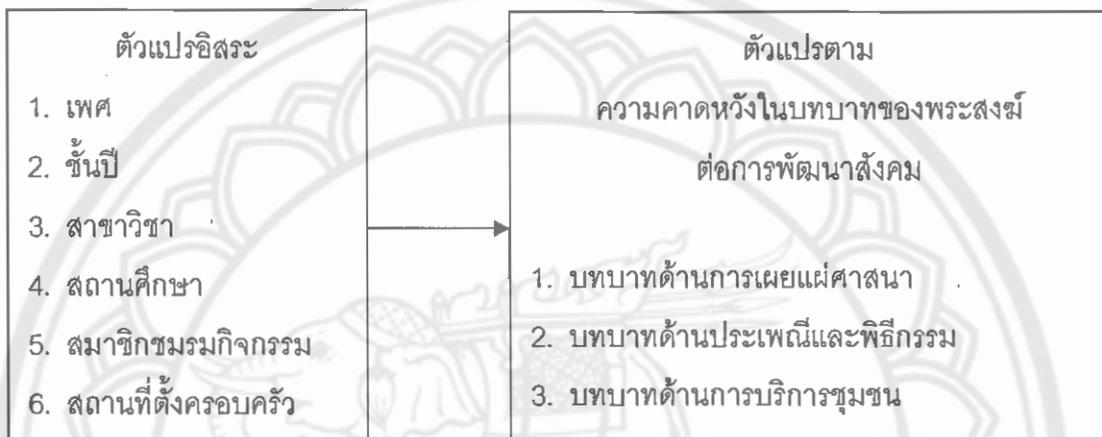
6. บทบาทในฐานะผู้สนับสนุนและส่งเสริม (Supportor) เป็นผู้ให้การสนับสนุนและส่งเสริมในการดำเนินกิจกรรมมาโดยตลอด

เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้ว บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม ได้แก่

1. ด้านการเผยแผ่ คือ พระสงฆ์ควรเป็นผู้สอนศีลธรรม เทคนิหรือบรรยายธรรม แก่พุทธศาสนิกชนทั่วไป
2. ด้านประเพณีและพิธีกรรม คือ พระสงฆ์ควรเป็นผู้นำทางด้านจิตใจของพุทธศาสนิกชน มีการสนับสนุนส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชนประกอบพิธีกรรมตามประเพณี
3. ด้านการบริการชุมชน คือ พระสงฆ์ควรทำหน้าที่ในการสงเคราะห์พุทธศาสนิกชนทางด้านวัตถุ เช่น การจัดตั้งองค์กร การสนับสนุนส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชนประกอบอาชีพสุจริต เป็นต้น

กรอบแนวความคิดในการวิจัย

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทพระสงฆ์ ผู้วิจัยได้นำมาพัฒนาเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษา ความคาดหวังในบทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาสังคม: ตามทัศนะของนิสิต นักศึกษา ระดับอุดมศึกษา ในจังหวัดพิษณุโลก ได้ดังนี้

ภาพ 1 กรอบแนวความคิดในการวิจัย